

ALEXANDER STAFFA

násilí

host

Forma je autobiografická, čas a prostor byly pozměněny.
Mimo historických osobností jakákoli shoda jmen
s živými osobami, či zesnulými, je čistě náhodná.

Vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR

© Alexander Staffa, 2023

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2023
(elektronické vydání)

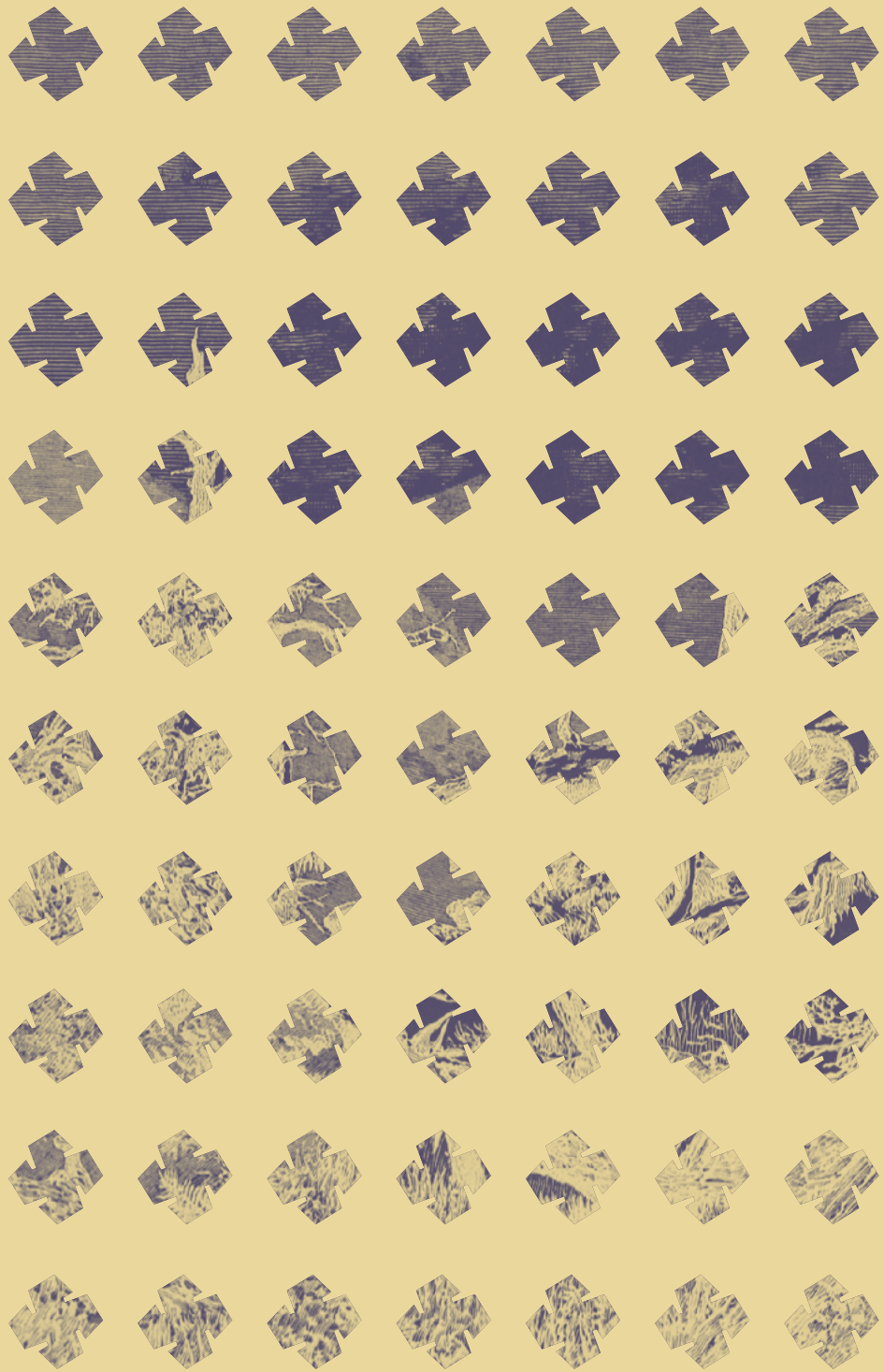
ISBN 978-80-275-1612-4 (PDF)

ISBN 978-80-275-1613-1 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1614-8 (MobiPocket)

Láska, pane, láska
— Jehuda Bacon —

1 Vzdušné víry vznikají rozdílem teplot mezi vzduchem a zemí, ale sedláci ze Sagadur je nazývali dušemi zemřelých. Tak budiž, dnes tančili mrtví nad pšenicí, vznikali z cizího podnětu, vířili na jednom místě, možná deset otáček, potom se rozpustili. Byl jsem uchvácen lehkostí, jakou vznikl, jak nabíral zrní, jak rostl, až byl neprůhledný a určitě něco vážil, možná deset tun, ale plul nad pšenicí stejně lehce jako jeho průhlední kamarádi. Přelétl úvoz vedoucí od silnice k našemu statku, miliony ledových jehel dopadly do matčiny zahrady, roztočené stěny větrného trychtýře rachotily hlasitěji než parní mlátička, vyplašený havran vyskočil z čerstvě vyorané brázdy a vlétl do stavení. Vyběhl jsem za ním na půdu, ale nenašel jsem jediný otisk drápů nebo polámané peří. Pro jistotu jsem zavřel okna ve štítu a také okno v soukromém pokoji.

Matčině ložnici vévodila masivní komoda, na kterou byla patričně hrdá, otcova pečlivá práce ze vzácného mahagonu. Těžké, na dotek tvrdé dřevo. Na leštěném mramoru ležely stříbrné krabičky plné tajuplných ženských věcí, skleněná váza, růženc a kytice suchých růží. Vedle růží stála zarámovaná svatební fotografie. Otec byl v černém, matka hleděla do objektivu. Ta „sekretář“, jak ji nazývala, měla dva metry do šířky, výšku člověka a připomínala oltář, neboť matka byla zbožná a číslo tři a slovo trojice ji naprosto fascinovaly. Vršek

byl složen ze tří zrcadel stejného tvaru, ale rozdílných velikostí, dodávajících nábytku tradiční hodnoty ve formě Mojžíšových desek odrážejících světlo a podobu. Čela tří těžkých zásuvek ve spodní části byla zdobena stříbrnými vlysy, možná svlačci, ale tím druhem s vlnitým stonkem a perfektně tvarovanými listy, a každá zásuvka měla stříbrnou rukojeť ve tvaru divokých růží svázaných do celku vrcholícího v náznaku milostného propletence. Seběhl jsem do přízemí, zkusil jsem kliku, bylo zamknuto, sklep byl řádně na petlici, roj hladových much létal v kruzích pod stropem, pilní pavouci kladli sítě. A protože vítr přinesl na kopec strach, vešel jsem do otcovy dílny, kam jsem měl zakázáno vstoupit, a s trochou dobré vůle jsem rozeznal truhlářské nářadí pod vrstvou zvětřalých pilin, posuvná vrata v zadní stěně, a když jsem přimhouřil oči ještě více, viděl jsem skrze ta vrata smrt v kopcích za naší vesnicí.

Matka pracovala u německé samosprávy od osmi ráno do tří odpoledne. Tři mechanické údery na věži kostela mne donutily pustit havrana z hlavy, frnk, vylétl z klece. Za chvíli bude doma a bude se ptát. Proč jsem sám v místnosti? Proč nejsem na zahradě? Máme pěkný den, proč nejdu ven, co vyhlížím z okna? Bojoval jsem o každou vteřinu, byl jsem plný výhrad k nevyzpytatelnému počasí, po vzdušném víru ani stopy, zahrada byla nedotknutá, havran asi přežil, přemýšlel jsem o takových věcech.

Otec vyráběl nábytek, někdy sekal žlaby, spravoval žebříňáky, hrábě, lopaty, ve volném čase, většinou po návštěvě kostela, odcházel do blízkých kopců hledat vhodné dřevo na výrobu hudebních nástrojů. Jednou odpoledne přišli četníci, matka je pozvala do obytné místnosti a pečlivě za nimi zavřela. Stejně mi všechno ten samý den řekla, našli ho v řece pod Gorou Zadowa a jeho krev prý byla na kamenech až dolů do údolí. Většina Němců žijících v okolí podezírala rumunské tuláky. Zaslechli také cosi o stepních Slovanech, sousedé začali zamýkat, zvířata musela být z pastvin dlouho před setměním

a večer na návsi hovořili o cikánech z jihu. Prý ukradli všechno, dokonce malé děti a zřejmě se neštíteli zabít počestného německého řemeslníka. A jestli měl u sebe něco cenného, jako například truhlářské náčiní? Významně se odmlčeli. Po několika dnech našli četníci sekýrou zatížený dopis na kmenu vyvráceného stromu a podle dostupných informací pátrací pes měl tlapy roztrhané do krve od kamení, jak lezl na skalní převis.

Sotva se po vesnici roznesla zpráva o hrůzném nálezu, varovné hlasy utichly a krajané se nám začali vyhýbat. Pro moje skutečné kamarády Fjodora Galencze a Pavla Kordiaka nepřestávala být otcova smrt záhadou. Netajili se zvědavostí, naopak hýřili bujnou fantazií, jak asi zemřel a proč asi. Jednou přinesl Fjodor Galencz oprýskané zrcadlo a řekl, abych na sebe dlouho hleděl, jen tak prý poznáme pravdu. Hleděl jsem do vlastních očí, až byly veliké jako dva talíře, svět kolem mne se roztočil, ve vzrůstajícím návalu paniky jsem sáhl po vlastním odrazu.

Hans Eilmes přijel dva týdny po otcově pohřbu. Vysoký chlapek s přátelským úsměvem. Prudká zimní bouře strhla část střechy a nikdo ve vesnici nevěděl, jak ji opravit. Doprovodil jsem Hanse na půdu, otevřel okno ve štítu, společně jsme ocenili výhled na silnici, potom jsme vešli do otcovy dílny. Hans zkoušel různá kladiva, vážil je v ruce, otvíral papírové sáčky, měřil hřebíky proti světlu, na ponku našel ostrou ruční pilu a otcův lovecký nůž. Práce nám šla dobře od ruky. Rozdělalí jsme oheň pod sudem asfaltu, střechu jsme vyspravili prkny, nanесли asfalt a odpoledne jsme stáli v trávě pokapané dehtem, dva kumpáni spojení společně vykonanou prací.

Matka běhala po kuchyni, jak jsem ji dlouho neviděl. Zástěru měla uvázanou kolem pasu, ruce bílé od kukuřičné mouky, na plotně bublal sváteční oběd, polévka s klobásou, mamaligas a golubce ve vinném listu. Kukuřičný chléb ležel v ošatce. Při práci se mnou hovořila, aniž by vzhlédla, příliš zaměstnaná pokládáním talířů na stůl. „Co kdyby pan Eilmes

převzal dílnu po tátovi? Pracoval by pro sousedy a mohl by bydlet na půdě. Hans Eilmes žije sám, nemá ženu a je skutečný truhlářský mistr. Mohl by tě mnoho naučit!“

„To už bych nemusel do školy?“

„Ale kdepak.“

Škoda. Ale neměl jsem nic proti Hansovi.

Nastěhoval se do podkroví, otevřel dílnu a začal pracovat. Týdny plynuly, z paní Angely Juhl se stala paní Angela Eilmes, nad dílnou visel nápis ZAKÁZKOVÉ TRUHLÁŘSTVÍ a lidé tu změnu rádi přivítali. Koncem září přijel nákladní vůz. Z kabiny vyskákali silní chlapíci a za velikého proklínání odnesli do dílny hoblovací stroj. Pocházel z Německa, byl celý černý, celý lesklý a byl přišroubovaný k litinovému podstavci. Zpráva o zvláštním stroji oblétna rychle vesnici, sousedi si ještě netroufali, ale přiběhli Fjodor s Pavlem Kordiakem. Zajímaly je cizojazyčné nápisy na pákách určených k obsluze, Fjodor by nejraději útočil v tanku, Pavel Kordiak chtěl bojovat v letadle. Válčili jsme do té doby, než ve vesnici zazněly kostelní zvony. Moji kamarádi běželi ze stráně domů, z lesů proudil chladný vzduch, byli stále menší, jak běželi po polní cestě.

„Hu, húúú,“ vyslal jsem za nimi náš tajný signál.

„Hu, huu, húúú,“ odpověděla sova od silnice.

„Ti ptáci přinášejí neštěstí,“ pokáral mne Hans. „Mnoho lidí věří, že takový sýček přivolává smrt. Ani nevíš, kolikrát nás volali sedláci z Berhometu. Chodili jsme na skutečné lovecké výpravy, sovy jsme nechávali vycpat, ale o sýčky jsme neměli zájem. Byli příliš malí, když jsi trefil, zbylo jen peří.“ Hovor o sýčcích pobouřil matku, vstala od prostřeného stolu a naznačila na hrudi kříž. Hans Eilmes změnil řeč. „Ať počítám, jak chci, nic dobrého mi nevychází. Jak víš, jsem na práci sám a matka si u krajanů mnoho nevydělá. Možná bys měl skončit se školou, to jsem ti chtěl říct. Mluvil jsem totiž s panem řídícím. Půjdeš do učení. Mám již vše zajištěné, hrabě Wassilko bude tvůj garant a truhlářské zkoušky složíš u mistra Izáka Kahna.“ Pohlédl na matku, sotva vyslovil židovské jméno. „Izák vlastní firmu v Czernowitzích. On posoudí, jak se má

Viktor k práci, jak odborně hovoří a zdali dokáže vše k práci potřebné dobře spočítat. Co tomu říkáš, matko?“

Vzala mne kolem ramen a políbila na čelo.

Znal jsem různé druhy stromů rostoucích na Bukovině a uměl určit kvalitu dřeva úderem holí o kmen. Znal jsem také většinu potřebných mechanických nástrojů, věděl jsem, jak pracovat s dlátem, palicí, kličem, hoblíky a takovými věcmi. Uplynul rok a nastalo období zkoušek. Hans naložil mou zkušební práci, napodobeninu truhly *ostia* vykládanou barevnými střípky, a pobídl koně. Spící Sagadur zůstala rychle za námi, okresní silnice sledovala mělkou strž, ve které na tvrdém kamení tekl potok, jmenoval se Moscabe, u lesa v něm plavali pstruzi, ale v nížině vtékal již jako kalná strouha do řeky Pruth překlenuté mostem z bílého vápence. Nákladní auto předjíždělo koňská spřežení na silnici do Czernowitz. Řidič měl šikmo nasazenou kšiltovku, jak bylo v té době u řidičů zvykem, a troubil na každé spřežení, které minul, dokud nezmizel za reklamní tabulí znázorňující panáka připomínajícího nafouklou žábu s pneumatikou v ruce.

„Bibendum!“ křičel do světa nápis nad žabákovou hlavou.

Venkovské usedlosti ustoupily několikapatrovým budovám v pravidelných rozestupech a ty, jakoby postavené neviditelnou rukou, vytvářely přímé řady a jednotlivé řady takto seskupených domů byly od sebe odděleny příčnými ulicemi a celé tyto geometrické útvary vedly kamsi dozadu do meto-dické propasti městské perspektivy posázené barvami rozkvetlých zahrad dle podivuhodného mistrovského plánu. Po ulicích jezdily drožky tažené koňmi, někdy varoval jakot klaksonu před blížícím se nebezpečím, ale nebylo to nákladní auto jako před chvílí na silnici, kdepak, kolem projel osobní automobil s třícípou hvězdou na chladiči a veselým nákladem. Rušná Rathausstrasse vedla od nádraží k hlavnímu náměstí se sochou arcivévody Ferdinanda d'Este na statném oři, ale za radnicí již klesala jako prodejná děvka do světa cikánů nabízejících zboží přímo na chodníku. Snažil jsem se nevidět

unavené koně přivázané k telegrafním sloupům a lidskou bídu, křičící ženy a žebrající špinavé děti nic nedbající Hansova dlouhého biče. Pod svahem na předměstí Rosch protkнутém železniční vlečkou stála továrna, nad vstupní bránou visel nápis MÖBEL KAHN vykovany z bronzových písmen. Vratný zvedl závoru a jeli jsme po dláždění k dílnám.

Popravdě řečeno, krom cizokrajného jména Izák nebyl ničím odlišný od našich krajanů, měl na sobě kalhoty z tvrdé černé látky a lněnou košili jako naprostá většina německých sedláků. Jestli byl mistr Izák v něčem odlišný, tak právě v tom, jak málo se od nás lišil. Podal mi ruku, pak Hansovi.

„Trvalo, než jste se ukázali,“ vítal nás vyčítavě. Hans zamručel něco nesrozumitelného.

„Paní nepřijela?“ zeptal se mistr Izák.

„Jednou,“ slíbil Hans. „Přivezl jsem Viktora. Ten kluk má cit pro dřevo.“

„Uvidíme,“ odpověděl něčím překvapený Kahn.

Z dílen zněl jakot elektromotorů, sykot obrovských lisů, svištění kožených řemenů, centrální hřidel zavěšená pod střechou poháněla pásové pily, ale také brusné kameny, vrtačky a soustruhy, na kterých obratní mistři vytvářeli nábytek určený k vývozu do Itálie. Podlahy v přízemí byly zaprášené pilinami, o patro výše piliny a hrubý beton ustoupily linoleu. „Máme zakázku do Itálie,“ pochlubil se mistr Kahn. Hans přikývl s uznáním. Izákova kancelář měla panoramatické okno zabírající šíři čelní stěny, na dvoře stál náš valník, na stěně visela mapa Rumunského království, Evropy a Spojených států s Kanadou.

Tehdy jsem nevěděl, ale jak jsem později zjistil, velitelská moc, domnělá nebo skutečná, bývá vybavena dominantním psacím stolem, měkkou pohovkou, kulatým stolkem, stojací lampou, dřevěnou skříní v německém stylu a křeslem z pravé lesklé kůže. Sedět v krátkých kalhotách na hladké kůži vyhřáté poledním sluncem není nic příjemného.

„Chvilku snad vydržíš?“ vytušil mistr Kahn.

„Ano,“ řekl jsem, ale nevěděl jsem, jak dlouho.

„Za chvíli přijde moje dcera Sara,“ řekl mistr Kahn. „Odvede tě do učebny, kde budeš skládat zkoušky se čtyřmi tovaryši z Czernowitz. Věř mi, nejsou chytřejší než ty. Kolik je ti?“

„Bylo mi patnáct, pane.“

Izák Kahn nasadil skřípec a povytáhl obočí.

„Narozen čtvrtého dubna dvacet čtyři.“

Zapsal datum do notesu. Na odchodu ještě řekl, že jdou s Hansem posoudit mou práci, potom půjdou do výroby. Zůstal jsem v kanceláři a nevěděl přesně, co mám dělat. Nejraději bych vyskočil oknem. Ale utéct jsem nemohl, i když je jediné, na co jsem myslel, bylo utéct hodně daleko od nějaké rozmazlené holky. Jako bych toho neměl dost s holkami v Sagadur. Pořád si něco šeptaly a muselo to být něco hodně vtipného, když se neustále chichotaly a ohlížely po svých matkách, které nebyly nikdy daleko. Sara Kahn přišla bez doprovodu, měla dlouhé vlnité světlé vlasy padající na ramena, modré oči a rty k nepopsání. Přinesla mi pouzdro z černé kůže. Vyskočil jsem z křesla, neschopen rozumného slova. Ani pozdravit.

„Přijel jsem s Hansem,“ bylo jediné, co ze mne vypadlo.

Náznakem nadzvedla sukni a udělala malé pukrle.

„Však vím,“ odpověděla neobvykle melodickým hlasem. „Můj otec a pan Eilmese jsou staří kamarádi. Můj otec tvrdí, že zná pana Eilmese od nepaměti, ale je pravdou, že zná pana Eilmese od doby, kdy pracovali pro hraběte Wassilka.“

Myslím, že jsem neodpověděl.

Přeslechla mou jazykovou nedostatečnost pohodlně usazená v mém koženém křesle. Seděla na zkřížených nohách bez punčoch příliš zaměstnána pouzdrům, než abych ji déle zajímal. Po několika marných pokusech našla tlačítko, víko nadskočilo a odhalilo rýsovací soupravu. Vzala mne opět na milost.

„Viděl jste někdy něco takového?“

„Kdepak. Nikdy.“

„Vidíte. Otec myslel, že se vám bude líbit.“

Mluvila mi z duše, když na mne pohlédla.

Počátkem září přivezla pošta zapečetěný dopis a balíček převázaný stuhou s ozdobným nápisem „Möbel Kahn“ a mou přibližnou adresou. Prostě, Viktor Juhl, Sagadur. Dostal jsem dárek od Sary, nádherné a pro mne nedosažitelné rýsovací náčiní. Zrádce Eilmes všechno pokazil.

„Něco od Sary?“

„Jaká Sara?“ vyzvídala matka.

„Izákova dcera,“ řekl. „Židovka.“

„Ach tak,“ řekla matka. Hans otevřel zapečetěný dopis.

„Poláci, máti!“

„Co říkáš, Hansi?“

„Zaútočili na Danzig. Wassilko by rád věděl, o čem mluvím s místními Němci.“

„Co odpovíš?“

„Napíšu pravdu. Nikam mnoho nechodím.“

„Napsal ještě něco?“

„Mám prý poslouchat dlouhé vlny. Nejlépe rádio Vídeň.“

„Hansi. Vždyť žádné nemáme.“

„Budeme mít. Pojedu do Czernowitz.“

Matka spráskla ruce. „Koupit rádio? Do takové chalupy?“

„Rusko nezůstane stranou,“ řekl Hans. „Dojde k válce, jak píše Wassilko!“

„Dobře, jak myslíš,“ souhlasila matka.

Hansův příjezd do Sagadur přinesl více, než si sousedi mohli přát. Nebyl to pouze šťastný konec nešťastné příhody, ale také získali zručného truhláře. Pocházel sice ze vzdáleného Berhometu, ale znal velice dobře městské lidi z Czernowitz a přivezl do vesnice hoblovací stroj. Slyšeli, jakou spoustu práce dokáže udělat v takové kvalitě, o jaké se dříve nikomu ani nezdálo. Nyní jsme koupili skutečné rádio. Hans zprovoznil přístroj s hrozným supěním a nadávkami, při práci proklínal celý svět a nejvíce toho židovského obchodníka z Czernowitz. Lezl po půdě s dlouhými dráty, zatímco matka pracovala v kuchyni. Myslím, že čistila jedno a to samé místo. Instalace nakonec dopadla dobře a dostali jsme dobrý signál. Poprvé

od otcovy smrti přicházeli sousedé na návštěvu. S jakou úctou zdravili matku. Zaměstnali ji, když nám bylo nejhůř, a nyní, když jsme měli rádio, byli rádi, že ji měli. Přicházeli před setměním, kdy byl signál nejsilnější, zdravili hlasitě na zahradě, zakleпали obřadně na dveře a podupávali nerozhodně v před-síni. Matka měla nachystanou konev kávy a nyní, když měla čím zaplatit u hokynáře, přiložila ke konvici misku cukrových kostek.

Podzim se pomalu kodrcal do zimy, začátkem listopadu zaútočilo sovětské Rusko na Finsko, v březnu Rusko zvítězilo a hned v dubnu jsme pro změnu začali my. Napadli jsme Dánsko a Norsko, ale ani tentokrát Francie nechtěla proti Německu do skutečné války, a tak jsem slavil šestnácté narozeniny v míru a blahobytu. Matka napekla koláče, uvařila hodně sladkou kávu a otevřela jahodové kompoty. Pavel Kordiak a Fjodor Galenez, dva moji nejlepší kamarádi, křičeli na plná ústa jeden přes druhého. „To již můžeme jít klidně do války, že ano, pane Eilmes,“ pokřikoval Pavel Kordiak. „To už může jeden jít klidně bojovat, že ano?“ Hans byl nepříjemně zaskočen. „Nikdo z vás do války nemusí,“ řekl velice rychle a potom hleděl na Pavla přísně. Později před stavením vyprávěl Fjodor historku o lidech z krajanského spolku. Prý rozdávali Hitlerovy odznaky s hákovým křížem. Pro ukrajinské kluky to byla úžasná věc, byly zadarmo, byly barevné, celé stříbrné s červeno-bílo-černou vlajkou. On sám prý přinesl několik kousků do školy, ale sotva je pan řídící uviděl, zakázal je nosit ve třídě. Úplně jasně řekl, že nebude něco takového ve škole trpět. Kluci si s tím nelámali hlavu, ale večer našli kolemjdoucí řídícího v příkopu u cesty, křičel o pomoc a strašně krvácel, protože měl ve tvářích zabodané odznaky s hákovým křížem, ale co jiného mohl chudák dělat s rukama svázanýma za zády?

„Proboha!“ vykřikla matka vykloněná z okna.

„Jen si povídáme, paní Juhlová,“ odpověděl Fjodor hbitě.

„Je to pravda, Fjodore?“

„Ano, paní Eilmesová,“ napravil svou chybu.

„Taková hloupost,“ řekla matka.

Něco ji rozhněvalo. Možná Fjodorova verbální neobratnost, nebo skutečnost, že lidé, pro které pracovala, provedli panu učiteli takovou hroznou věc. Hans poslal kamarády domů a bylo po oslavě. Vlastně nebylo. Na ponku v dílně ležel neforemný balík. Na Hansovo přání jsem roztrhl zažloutlý papír, nikdy jsem nedržel v rukách takovou vzácnost, v balíku se třpytil zlatý lovecký roh. Hans ukázal malíčkem na štítek s vyraženým jménem jeho otce. Přiložil jsem nástroj ke rtům a vyloudil první falešný tón.

„Co tam zase vyvádíte?“ volala matka z kuchyně.

„Nic, matko,“ odpověděl Hans s prstem varovně na rtech.

„Pojedeme na Vysoké Pole,“ šeptal, aby neslyšela. „Napsal jsem hraběti, znal pana Juhla!“

„Myslíš, že odepíše?“

„Již odepsal,“ šeptal Hans. „Ale matce zatím ani slovo!“

Měli jsme památné léto roku 1940. Památné proto, že padla Francie. Německý Blitzkrieg!

Nová útočná doktrína! Hitler a Guderian! Pro nás nic závažného, pouze zpráva ze vzdálené části Evropy. Pro mne například začaly praktické zkoušky a to znamenalo, že musím za Izákem do Czernowitz a nemohu myslet na válku. To jsem měl v plánu, nemyslet na válku a potkat Saru. Třeba jen náhodou. Na víc bych neměl čas.

Naložil jsem brašnu s výkresy, drahým rýsovacím náčiním a kompletní sadou jemných truhlářských dlát potřebných k výrobě náročných geometrických tvarů, napínavý způsob ruční práce, řecké skafto. Zpočátku jsme cestovali pohodlně, Hans seděl na kozlíku, já ležel ve voze s brašnou pod hlavou. Silnice byla bez provozu, měli jsme časně ráno a slunce pěkně hřálo. Jako naschvál, sotva jsme dojeli ke kamennému mostu, prudký vítr přihnál těžké mraky, Hans sjel ze silnice, seskočil z vozíku a nedůvěřivě pozoroval zataženou oblohu. Hlavní nápor vedl údolím, nad řekou letěly cáry mlhy, nedaleké kopce zmizely v bílém oparu, rozbouřená řeka nesla stopy záplav vzniklých v horách, kupky sena, klády nebo kusy nábytku. Utopenou kozu. K ústupu nás donutil cílený útok. První zásah dostala reklama Bibendum v poli za křižovatkou, druhou trefu dostal strom podemletý řekou, potom jsem pochopil v plném rozsahu schopnost vody vodit elektřinu, kmen zmizel

pod hladinou, pouze jiskřící větve trčely z vln jako lidské ruce. Zachraňte nás! Bouře nabírala sil, po každém záblesku následoval dunivý rachot zesílený mostní klenbou, nad námi projelo ve spěchu nákladní auto, motor hučel námahou, přední kola vjela do louže, záplava špinavé vody стекла ze svahu, přinášela kamení a řeka nepřestávala stoupat.

„Musíme pryč,“ rozhodl Hans. „Pomoz tlačit, nic nevymýšlej.“
V bezpečí na silnici jsme počítali ztráty.

Za hodinu jsme dojeli k továrně. Bouře strhla část nápisu Möbel Kahn, bronzové písmeno „K“ viselo hlavou dolů, Hans slezl z kozlíku, klepal střídavě na vrata, na zavřené okenice a tehdy jsem je spatřil, dva bílé trojúhelníky zaklesnuté špicí do sebe, namalované na zeď ve spěchu širokým štětcem. V té chvíli otevřeli bránu, ale vrátný s námi nechtěl mluvit. Kola vytvářela zbytečný hluk na holém dláždění, tovární vrata byla otevřená dokořán, dílny opuštěné, stroje neběžely. Hans znal cestu do kanceláře v prvním patře. Křeslo, kde jsem před rokem čekal na Saru, mělo rozpáranou sedačku jakoby po ráně mečem, roztrhané účetní knihy ležely na podlaze, rudá barva stékala po fotografii muže s knírem, rozkopnutý rám, prasklé sklo. Izák nás očekával za psacím stolem.

„Můj otec,“ řekl. Hans přikývl.

„Železné gardy, Hansi! Začaly rabovat, sotva padla Francie. Konec dialogu. Asi neznáš dějiny z napoleonských dob, ale tvůj syn chodí do školy a možná slyšel o sanhedrinu. Nebudu klást profesorské otázky, ale jedno bys měl vědět. Ti zničí všechno včetně tebe.“

„Fašisti?“

„Ano. Opouštíme Bukovinu, celá rodina. Mám firemní peníze na tajném číselném kontě v Curychu, jen cestování nebude bezpečné jako dříve.“

„Přes Itálii autem?“ zeptal se Hans. „Tak pojedete?“

„Nejlépe letadlem.“

„Letecky do Švýcarska?“

„Do Curychu. Jen já a Sara známe číslo. Kdo zná číslo, má hotovost.“

Hans zaklonil hlavu. „Jak to dokážeš?“

„Zaplatím. Máš před sebou, kamaráde, obchodníka.“

„Jedu na Vysoké Pole,“ řekl Hans po chvíli. „Podle posledních informací od Wassilka Rusové zaberou Bukovinu, my můžeme odcestovat a vy můžete přesídlit hlouběji do Rumunska.“

„Vím, z jakého důvodu vás chtějí v Říši!“

„Jak?“ řekl překvapený Hans.

„Potřebují vojáky,“ prorokoval Izák.

„Němci a Rusové? Něco takového?“

„Nevím, jednou se vrátíte. Proč bych měl čekat?“

Nevěděli, jak dobře znám tíseň doprovázející špatné zvěsti. Zaneprázdnění událostmi nemohli tušit. Pro tyhle obrovské chlapy jsem byl učedník s pilinami ve vlasech, seděli proti sobě pohroužení do vlastních myšlenek, mne neviděli, protože dojde k válce a já tomu nemohl rozumět. Pojednou jsem se zastyděl, přišlo to znenadání a bylo to určeno pouze pro truhláře a majitele továrny. Dva kamarády. Vyklouzl jsem z kanceláře a potkal Saru.

„Nechtěla jsem naslouchat,“ šeptala na chodbě se slzami v očích.

„Slečna Sara,“ koktal jsem.

Úplně jsem zapomněl na její slzy. Položila prst na ústa a nasadila konejšivý holčičí úsměv. Vykouzlil jsem něco podobného. A tak jsme stáli v prázdné chodbě, usmívali se a nevěděli, co s rukama.

Sedláci ze Sagadur začali svážet úrodu, nakládat maso, hromadit mouku do zásoby a po večerech chodili k nám na kopec poslouchat rádio. Stavení bylo plné hostů. Hlasatel oznámil zprávy. Nejdříve titulky. Říšský kancléř Adolf Hitler přijel z Paříže. Wehrmacht s jednotkami SS likvidují poslední zbytky odporu. Maršál Pétain odeslal blahopřejný telegram kancléři Hitlerovi. Podle ministra zahraničí Sovětského svazu pana Molotova pád Francie odpovídá historickému selhání kapitalismu. Sovětský svaz započal s přípravami záboru severní Bukoviny dle mezinárodní smlouvy ze srpna 1939. Německo

vysílá do Bukoviny na základě již zmíněné rusko-německé smlouvy pověřené komisaře, kteří budou dohlížet na spořádané vycestování německy hovořícího obyvatelstva. Vůdce vydal příslušné rozkazy německému Červenému kříži. Následovala znělka.

„Odjíždíme, pánové,“ oznámil Hans.

„Přesně,“ souhlasil Mirtl.

Místní učitel Martin Flax měl na Rusy jiný názor. „Kam bys jezdil, Mirtl, budou nás ještě potřebovat, podepsali jsme s nimi smlouvu o spolupráci!“

„Kdepak,“ šklebil se Mirtl. „Ribbentrop těm smlouvám možná uvěří, ale pro Stalina mají cenu jako papír, na kterém jsou napsány.“

„Mám na Stalina podobný názor,“ souhlasil Hans.

„Chceš sbalit statek a odjet do ciziny?“ nevěřil Flax.

„Ano,“ řekl Hans. „Vlaky do Říše jezdí do konce měsíce. Další pojedou na Sibiř!“

„Jak to víme,“ odpověděl Martin Flax a přinutil Hanse zvýšit hlas. „Podrobnosti ti řeknou na Vysokém Poli. Wassilko nás pozval na výroční hon do Berhometu!“

V pátek ráno začala invaze.

To jsem slyšel od Pavla Kordiaka. Vyběhl za mnou na kopec a nemohl popadnout dech. Od nás seshora by člověk těžko věřil. Den probíhal úplně klidně, kostelník usilovně zvonil, ptáci pěkně zpívali, slepice kvokaly nebo hledaly něco v zemi se skloněnými hlavami, ale nic živého v hlíně nenašly, ani při opakovaném pokusu, protože slabé vrnění, které jen ony slyšely, nebyli brouci, ale tanky, děla, muži na koních a nákladní vozy. Hans odjel do Sagadur ohledně lovu na Vysokém Poli, matka dojila kozy a zatím o Rusech nevěděla. Čím déle nebude vědět, tím lépe. Nevěděl jsem totiž přesně, jak probíhá taková invaze. V mých představách jel v čele jednotek maršálek na bílém koni, následován kolonou obrněných vozů, samohybných děl, nákladních aut a tanků. Tanky a děla mne nezajímaly, ale co kdyby Hans padl do rukou tomu maršálkovi?

Obsadili jsme mez nedaleko silnice, odkud jsme měli zastřený výhled. Pavlovi přilétla vojenská kšiltovka a opálení vojáci v hnědých uniformách na nás mávali. Před vesnicí stáli ruští komisaři v kožených kabátech, Pavel do mne strčil, ale nemusel do mne strkat, protože ve stejné chvíli, kdy do mne strčil, jsem spatřil Hanse. Vedl koně proti proudu postupujících nákladňáků, v bílé košili a černé vestě, kdyby měl fajfku, kouřil by a práskal bičem. Nedělal nic nekalého, nebránil invazi, ale jednomu komisaři to přece jen nedalo. Chytil koníka u huby, ten hlupák zastavil a sklonil hlavu. Hans nerozuměl rusky, provoz na silnici zpomalil, vojáci již nepokřikovali ani nedělali grimasy, seskákali z nákladňáků s namířenými zbraněmi. Nejvyšší čas vstoupit do rozhovoru. Komisař nosil černé jezdecké kalhoty, kožené holínky a zelené sako stažené opaskem. Na ramenou zlaté výložky se dvěma rudými proužky a čtyřmi drobnými hvězdičkami. Měl snědý obličej, strapatou jizvu nad levým uchem a rysy, které jsem nedokázal posoudit. Ale tam, odkud pocházel, byl zvyklý poroučet. Uskočil na poslední chvíli.

„Kdo jsi?“ vykřikl leknutím. „Ksakru, kdo jsi?“

„Můj otec nerozumí rusky,“ řekl jsem. Sotva jsem mohl dýchat.

„Nerozumí rusky,“ opakoval komisař. „Tvůj otec?“

„Mluví německy.“

„Máte rumunské doklady?“

„Chce vidět Wassilkův dopis,“ řekl jsem Hansovi.

Zadní kapsa vlevo, zadní kapsa vpravo, náprsní kapsa u košile, nic. Hans se podrbal na hlavě, začal znovu a po chvíli, která se zdála být věčností, vytáhl ze zapomenuté kapsy Wassilkův dopis. Ruský komisař studoval kulatá razítka, jak měnil držení těla, mizel ze silnice strach a všemožná tušení nadcházející zkázy. „Synu!“ Položil mi ruku na rameno. „Nemůžete jezdit po silnici bez platné propustky. Jestli potřebujete někam odcestovat, musíte přijít k nám na velitelství. Jmenuji se Vladimir Vasiljevič Ivanov a mám kancelář v prvním patře školy na náměstí.“ Plácl koně po zadku a invaze se dala

do pohybu. Stačila malá chvilka nepozornosti, v úvozu jsme sjeli z cesty, kůň zabral, ale nemohl dál. Když kůň zastaví a nemůže dál, pomohou cestující. Z dohledu ruské armády jsem dostal od Hanse vyčíněno. V mém věku neexistuje rozumná odpověď na záležitosti týkající se smrti. Blekotal jsem něco o kostelníkovi, neřekl jediné slovo o Pavlovi s ruskou kšiltovkou na hlavě, ale mluvil jsem o vojácích a hřmotu tanků, o klukovské zvědavosti. Zapřel jsem rameno do zadní nápravy a kůň hodil chvostem. Po několika pokusech kůň opět táhl. Matka spráskla ruce, sotva slyšela o Vysokém Poli. Řekla, že všichni mužský jsou blázni, potom řekla, že není nadšená, ale chápe, mužský se musí někde domluvit, proč zrovna já, tomu prý nerozumí.

Za svítání vládlo bezvětrí, silnice byla naprosto bez provozu, nákladní auta parkovala na chodnících, náměstí ve vesnici bylo plné stanů, kouř stoupal kolmo z vyhaslých ohnišť. Před školou stála hlídka s rudou páskou na rukávu, předložil jsem Wassilkův dopis a vojákův zrak těkal po razítkách.

Byl to oficiální dokument německé vystěhovalcké komise opatřený říšskou pečetí, znakem Červeného kříže, rumunskými razítky a pořadovým číslem. Čerstvě jmenovaný komisař v otázce vystěholectví pan hrabě Wassilko psal německy a rusky o pověření Gauleitera z Vídně a tímto pozval držitele dokumentu (truhláře Hanse Eilmese) na výroční setkání krajanů v Berhometu, který (Hans Eilmes) byl navíc osobně zodpovědný za bezpečnost cestujících v jeho doprovodu, a neopomenul zdůraznit, že on, hrabě Wassilko, je vážený rakouský občan pod ochranou Říše.

„Pro komisaře Ivanova,“ vypomohl jsem rusky. „Soudruh kapitán Ivanov má kancelář v prvním patře, druhé dveře vlevo,“ odpověděla hlídka s důrazem na slovo kapitán. Vítěz zabírá majetek podle určitého řádu, důležité komisařství Rudé armády bylo umístěno ve škole, důstojníci žili na radnici a vojáci spali na náměstí v otevřených stanech. První patro druhé dveře vlevo byla kancelář našeho pana ředitele. Znal jsem cestu,

ale tak to u Rudé armády nechodilo. To musím vyprávět Fjodorovi. To bude koukat, až uslyší z první ruky, co jsem viděl. Centrální vláda utratila nemalé peníze v zájmu integrace národností žijících na Bukovině do jedné, rumunskému králi oddané hmoty a najednou přijedou chlapíci na koních a udělají z naší školy vojenskou základnu. Nechyběla ranní ptáčata s pořádnou dávkou černého čaje v plechových ešusech, seděli na schodech, popíjeli černou břečku a kouřili tabák, kterému říkali machorka. Nabízeli nám, abychom si také ubalili. Zdravili nás, říkali gudentag s rádoby německým přízvukem a házeli při tom hlavami ze strany na stranu. Nebyli nepříjemní, měli široké obličejy a placaté čepice se svatozáří. Protivný zápach levného tabáku zacláněl důvěrně povědomou vůni čerstvě umytých schodů a ozbrojené hlídky před kanceláří umocnily ještě více neutěšený stav věcí. Ivanov seděl v čele psacího stolu našeho pana ředitele, dva komisaři drželi Artmanna za ramena, každý z jedné strany. Karl blekotal něco rusky.

„Přeložit, truhláři,“ vyzval mne Ivanov.

„Čekal jsem před školou na kamaráda,“ překládal jsem Artmannovu neexistující ruštinu.

„Kamarádi,“ pokýval hlavou Ivanov. „Když tedy kamarádi, kam máme namířeno?“

„Do Berhometu, jak jsme byli domluveni,“ tvrdil Artmann.

„A co v tom Berhometu, co tam máme na práci?“

„Výroční setkání německých krajanů.“

„Podívejme,“ řekl Ivanov.

Potom trpělivě naslouchal Artmannově německé řeči. Ke konci dlouhého vyprávění o krásách Bukoviny, lovu divokých prasat a Hansových výtečných znalostech místní krajiny vypustil Artmann ruské *spasiba*, Ivanov odpověděl přátelsky *davaj* a natiskl kulatá razítka do Wassilkova dopisu. Loučili jsme se jako staří známí. Přísný výraz v Ivanovově tváři povolil, objal mne přátelsky a poplácal po zádech.

Po hodině nezáživné jízdy jsme chtěli dát koni napít. Na našem obvyklém místě pod mostem stála nákladní auta, vojáci s rudými hvězdami na čepicích rovnali vousaté muže do jedné

řady, řidiči odpočívali pod stromy, tráva byla spasená do bílé křídý, někdo z rudých plaval v řece. Nezbyvalo než pokračovat v jízdě k protějšímu břehu. Ruský důstojník ve vysokých kožených botách s širokou brigadýrkou a černé kožené bundě prohlédl naše dokumenty. Do Czernowitz jsme nesměli, ale Hans znal pěkné místo proti proudu. Ukazoval jsem, kudy pojedeme, za mostem odbočíme doprava, nepojedeme k městu, a ruský důstojník souhlasil. V zátoce na druhém břehu, když jsme byli z dohledu vojáků, jsme dali koni napít.

„Muži za mostem u nákladáků, byli to židi?“

Karl mluvil plnými ústy, Hans zamručel něco nesrozumitelného.

„Říkám, dole u řeky.“

Hans pokrčil rameny.

„Znáš někoho?“

„Ne.“

„Steinbaum?“

„Ne.“

„Kahn?“

„Neviděl jsem.“

Někdy lidé zmlknou uprostřed řeči, natolik překvapeni brutalitou vlastních myšlenek, že přestanou mluvit. A tak ti dva mlčeli, dokud jsme neslyšeli krajaný ze Storojinetu.

„Odkud jste?“ volali ze silnice.

„Sagadur,“ řekl Artmann.

„My jsme ze Storojinetu.“

Na okraji silnice stál opentlený žebříňák ozdobený věnci z chvojí.

„Dobrý den,“ pozdravil Hans.

„Jedeme na Vysoké Pole,“ odpověděli krajané.

„My také,“ řekl Artmann.

Ze žebříňáku seskočil filozofický vůdce skupiny, takový blondák s hlavou ostríhanou dohola a vytetovanou tečkou na levé tváři. Krajané ze Storojinetu tleskali, hvízdali a skandovali jméno předsedy sociálně národní strany Deutschland. Zastavil pár kroků ode mne. „Heil Hitler!“ slyšel jsem poprvé

zblízka. Jako ve snu jsem přijal papírovou krabičku staženou stříbrným drátem, potom ten blázen vztyčil pravici. Na silnici přibývalo povozů a všechny mířily na Sniatyn. Dva mosty tam vedly přes řeku, jeden patřil železniční společnosti, druhý byl určený pro veřejnou dopravu. Karl byl zvědavý, chtěl vidět můj dárek, aby to panebože nebylo něco politického! Byla to stříbrná spona do kravaty s orlicí a hákovým křížem, prozatím neškodná. Hans varovně hvízdal, ale to jsme již byli u ruských hlídek a Karl řekl, abych ukryl orlici v sevřené dlani. Za mostem vedla silnice na Berhomet, ale my jsme jeli do kopců na opačnou stranu. Lesem zněl zpěv a veselý pokřik. Tak jsem si představoval výlet do krajiny, žebříňáky ozdobené věnci, pestré barvy, zpěv a noví kamarádi. Potkal jsem totiž Hansova synovce Waltera Shiru. Byl jedním z mladíků v černých uniformách stojících ve skupině na okraji lesa. Na rameni nesl srolovanou vlajku, měl modré oči, jinošsky odhodlané rysy a slunce zářilo skrz větve stromů na rozčepýřené vlasy. Hans nás představil.

„Ve voze je Viktor Juhl, tvůj nový bratranec. Syn Angely.“

„Viktore, představuji ti Waltera Shiru,“ řekl přes rameno dozadu.

Walter vztyčil paži k Hitlerovu pozdravu. Neměl jsem zapotřebí předvádět vojenskou disciplínu s cizím klukem. Možná s Pavlem Kordiakem nebo s Fjodorem Galenczem, ale určitě ne s cizím klukem v cizím lese. Řekl jsem, jak mne těší, a než jsem se nadál, stal jsem se majitelem vlajky. „Prosím pěkně,“ dodal velice slušně. Nic proti takovému bratránkovi. Na oplátku dostal stříbrnou sponku do kravaty, což nás pojilo na dlouhá léta a mnohokrát mne zachránilo, a proto jsem mohl s odstupem času tvrdit, že filozofický anděl ze Storojinetu nebyl zase takový blbec.

Hanse zajímalo, kolik vozů projelo před námi.

Desítky.

Od koho dostali uniformy?

Z Říše.

Kdo jsou jeho kamarádi?

Místní Landwehr.

Kdo pomáhal zajistit výbavu?

Vystěhovalecká komise.

Z vozů za námi vybízeli k pokračování jízdy, byl to rozumný požadavek. Rozvinul jsem darovanou vlajku s hákovým křížem, Hans práskl bičem a lesem zazněl radostný pokřik. Jedná se o něco velice slavnostního, když lidé cestují společně. Může to být malý výlet ve dvou do městského parku, taneční zábava v letní restauraci na ostrově nebo setkání na francouzském zámku v hornaté části Bukoviny. Známi si podávali ruce, v polích tábořily desítky rodin, na mnoha místech stoupal dým z ohnišť, prapory různých spolků vlály na vysokých tyčích, na nádvoří vedle mramorové kašny stálo pódium. Dav návštěvníků neúprosně rostl, lidé hledali vhodná místa, rodiny chtěly být pohromadě, byly zde různé krajské spolky a ty také chtěly být pohromadě. Na zámecké schody vyšel prostovlasý muž v loveckém kabátě, zamával, sotva nás spatřil, potom čekal opřený o vycházkovou hůl. Hans vybídl Artmanna k rychlejší chůzi.

„Servus,“ pozdravil Hansův známý.

„Úkol splněn, Kortigu,“ hlásil Hans v žertu, kterému rozuměl pouze pan Kortig, protože odpověděl v podobně veselém tónu.

„V takovém případě vás pan hrabě Wassilko bezodkladně přijme!“

Nestydatě jsem pozoroval statného muže ve tvídovém saku. Poprvé v životě jsem potkal někoho, o kom jsem mohl bezpečně tvrdit, že je z urozeného rodu. Byl to skutečný hrabě, což na mé stupnici společenských hodnot bylo pořádně vysoko. Nevypadal jako někdo s dlouhým rodokmenem, měl černé vlasy, knír, šedé vousy, široké čelo a pronikavé oči skryté za hustým obočím. Hovořil s cizincem v dobře padnoucím obleku, Němec na první pohled, voják podle držení těla.

„Přijel Hans Eilmes s mladým Juhlem,“ přerušil je Kortig. Byla to neslušnost skočit pánům do řeči, ale v očích cizince jsem objevil tichý zájem.

„Celý táta,“ odpověděl hrabě. Hovořil měkce, s přízvukem.
„Povyrostl,“ přitakal cizinec.

Muž na pódiu zaklepal do mikrofonu. Nádvořím zazněl potlesk. Krajané volali sláva, ať žije a takové věci. Hlasatel v krátkých kožených kalhotách po dramatické odmlce oznámil přítomnost hraběte Wassilka. Radostné výkřiky sílily, obléaly nádvoří, splynuly v jedno bezpohlavní mručení. „Promluví pan říšský komisař, hrabě Wassilko,“ hřímalo z amplionů a pan hrabě, sotva zaslechl své jméno, nás požádal s fotogenicnou noblesou o prominutí.

„Sieg Heil,“ volali krajané.

„Sieg, Sieg,“ vracela ozvěna z lesů.

„Jedli jste?“ zeptal se Kortig, sotva dav za okny začal provolávat sláva.

„Něco cestou,“ odpověděl Hans.

„Kluk vypadá hladově,“ řekl Jakub Kortig.

„Byla to dlouhá cesta,“ uznal Hans.

„Jak bylo v Czernowitzích?“

„Město je nepřístupné,“ řekl Hans.

„Rabují?“

„Odvázejí židy.“

Vstoupili jsme do salonku s vystavenými historickými zbraněmi, skleněnou kredencí, křesly a umyvadlem na stojanu, pod oknem stála plyšová pohovka, ve výklenku v koutě číhal vycpaný medvěd, na stěnách visely diplomy německých univerzit, mapy okolí a lovecké trofeje s mosaznými štítky. Hans s cizincem procházeli od jedné hlavy ke druhé, Artmann porovnával údaje vyryté na mosazných štítcích, které nejdříve zaclonil rukou, a jak se ode mne vzdalovali, vyvolávali roky, kdy jsem ještě nebyl naživu. Navíc byli přesní a znali každou potvoru. V místnosti oddělené od salonku skleněnými létacími dveřmi měli jídelnu. V drahém skle byly vybroušené růže rozevřené do vějířů, zlé jako bodláky v noci. Číšník v saku přivezl plátky uzeného, zelí a bílé koule, nazývané bavorské knedlíky. Pro pány přinesl pivo. Jakub Kortig nacpal fajfku, číšník čekal s připravenou zápalkou, než odejdu. Rychle jsem

pochoпил. Snažil jsem se usnout pod nehnutým pohledem rozzuřeného medvěda.

„Kdo k nám přijde první, odjede poslední, aby měl dost času uspořádat své osobní záležitosti,“ sliboval Wassilko shromážděnému davu. „Vy, kdo ještě nejste rozhodnuti a přijdete na poslední chvíli, odjedete první, abyste Říši ukázali, že jste skuteční vlastenci, a ne nějakí *parazity* z Východu!“ Slovo paraziti pronášel s tvrdým ypsilon, ale nikomu na nádvoří nepřišel k smíchu. Krajané rozuměli, vážený pán byl šlechtic, volali Heil Hitler nebo Sieg Heil. Skrytý za číhajícím medvědem jsem nahlížel do jídelny skleněnými dveřmi. Cizinec listoval v černém sešitě, Hans s Artmannem přihlíželi, Kortig potahoval z fajfky.

„Neříkal jsem, Schulzi?“ řekl Kortig. „Eilmes je náš nejlepší.“

Cizinec dostal jméno. „Máš pravdu. Nakreslil nový druh ruského tanku.“

„Mají je ve stájích,“ přisvědčil Hans. Schulze odložil sešit. „Byl jsi náš nejlepší pozorovatel na Dněstru. Spojím se s tebou ohledně cesty. Jak jistě víš, nejsme nevděční, ale prosím, buď opatrný!“

„Jsem zadobře s každým ve vesnici,“ řekl Hans.

„Slyšel jsem. Pořád s Kahnem?“

„Již kvůli Viktorovi.“

„Správně,“ souhlasil Kortig.

„Kvůli Kahnovi jsme nepřijeli,“ řekl Hans.

„Pravda,“ přitakal Kortig.

Hans zněl naléhavě, když to řekl: „Čas letí, musíme mluvit!“

„Možná později?“ navrhl Schulze.

„Příště bude dospělý,“ řekl Hans klidněji.

„Bude dospělý a chytrý jako liška,“ přisvědčil Artmann.

„Mám na věc podobný názor,“ souhlasil Kortig. „Chytrý jako liška.“

„Proč na mne tak koukáte?“ zlobil se Schulze.

„Kdo jiný než ty?“ řekl Hans.

Po chvílce soustředěné práce na vyhaslé fajfce promluvil Kortig. „Uložíme Viktora do konírny, počkáme na Wassilka a budeme mluvit jako kdysi. Co vy na to?“